

„DE ONTMOETING VAN KIND EN WERELD IN HET BASISONDERWIJS”

Een nabeschouwing over de conferentie, door de Werkgemeenschap voor Vernieuwing van Opvoeding en Onderwijs W.V.O. georganiseerd van 13-15 oktober 1966 te Amersfoort.

N. DEEN

Wat nu volgt is geen verslag. Niet alleen, omdat een gedetailleerd verslag elders zal worden gepubliceerd, maar vooral, omdat de schrijver van deze regels bewust geen verslaggeving nastreeft. Hij schrijft slechts een aantal gedachten neer, die bij hem opgeroepen werden door het deelnemen aan de bijeenkomst, die in de titel werd vermeld. Zó is het hem verzocht door de redactie-secretaris van dit tijdschrift, en iets anders acht hij niet op zijn weg te liggen.

Reeds aan het begin van de bijeenkomst wees de voorzitter, Prof. dr. L. van Gelder, – die de conferentie opende met een herdenking van de oprichter van de W.V.O., Kees Boeke –, op de verschuivingen, die sinds de W.V.O. haar werkzaamheden begon, hebben plaatsgevonden. De gedachte, dat het onderwijs een herstructurering behoeft, uitgaande van een antropologie van het kind, heeft thans ook buiten de W.V.O. ingang gevonden. De realisering van deze inzichten in de praktijk van het onderwijs laat echter nog op zich wachten, en mogelijk ligt op dat gebied een toekomstige taak voor de W.V.O.

Met deze formulering bleek een thema te zijn aangegeven, dat in het verloop van de conferentie op velerlei wijze terugkwam. „Wat vraagt de wereld van morgen van het onderwijs van vandaag?” bleek in de discussies steeds opgevat te worden als „Hoe moet de basisschool eruit zien, die de basis voor straks moet opleveren?”

Een vraag, waarop vele deelnemers het antwoord al wisten. Opmerkelijk was de grote zekerheid waarmee velen zich door de discussies bewogen. De W.V.O. heeft een aantal beproefde uitgangspunten gevonden, die als zodanig niet meer ter discussie worden gesteld, waartoe men hoogstens een aantal onwetenden moet bekeren. Ik zal de laatste zijn om de waarde van die uitgangspunten te bestrijden. Maar dat er gevaar is voor vervreemding van de achterhoede, door een tekort aan begrip voor wat deze (nog) beweegt, is niet denkbeeldig.

Ontmoeting met de taal, met de natuur, met menselijke verhoudingen, en de betekenis van de moderne wiskunde voor het rekenen vormden de thema's. Wie echter in deze onderwerpen een doorlopende lijn zoekt,

vergist zich. Wèl gaat het telkens om ontmoetingen, wel gaat het telkens om vormgeving en inhoud van het basisonderwijs, maar de aspecten van menselijk zijn, die erin betrokken worden, verschillen zeer.

Dat in het menselijk samenwerken de taal als communicatiemiddel een sleutelbetekenis heeft, was de confererenden al duidelijk gemaakt door Prof. dr. R. C. Kwant.

Taal als ontmoetingsmiddel veronderstelt de aanspreekbaarheid van de mens; wie meent, dat in de ontmoeting bij-zijn tot samen-zijn kan worden, spreekt daarmee een grondnotie uit, die in geen pedagogische antropologie gemist kan worden. Het is deze grondnotie, die actueel is, als het gaat om het kringgesprek, of om de menselijke verhoudingen. In het gesprek zal deze ontmoeting, die het bijeen-zijn tot samen-zijn maakt, spontaan moeten ontstaan; met kunstgrepen is zij niet op te roepen. Menselijke verhoudingen ervaart een kind vanaf het ogenblik, dat het bewust op zijn omgeving reageert. Daar gelden de spelregels, die men in een project kan expliciteren, maar niet introduceren.

Zowel het een als het ander heeft men in deze dagen kunnen beleven. Sociale spelregels geven vorm aan een levenshouding; daarzonder blijven zij een huls, die men vruchteloos als project introduceert waar de houding ontbreekt; waar deze ingesteldheid de schoolsamenleving reeds heeft doortrokken, wordt een introductie-project overbodig.

Zo werd deze conferentie mede vruchtbaar, door wat er „mislukte”. Hier werden de fundamenteën van het pedagogisch handelen geraakt, en voldeden de deelnemers zich het meest betrokken.

De betekenis van de thema's natuurkennis en wiskunde lag op een ander vlak, namelijk op dat van de leerplanconstructie.

Hier is sprake van het basisonderwijs als „basis voor wat er volgt”, en heeft men te maken met de vragen van een samenhangend leerplan voor het gehele onderwijs. Het bleek duidelijk, hoe weinig deze problematiek nog is doordacht. Wat heeft de wetenschap de basisschool te bieden?

Geen vereenvoudigd wetenschappelijk model, daarover was men het wel eens. Aansluiten bij de belevingswereld van het kind. Als didactische kunstgreep (motivatie) of als pedagogisch beginsel? „Het vak geeft de onverteerbare theorie en de talloze prachtige voorbeelden en experimenten. De leerling echter geeft de motivaties en het denkniveau. Motivatie en denkniveau leiden ertoe om de vakgegevens te analyseren en om te bouwen naar de gewenste onderwijsniveaus”, aldus Dr. E. M. Buter in het inleidingsboekje. Zijn hiermee nu alle criteria gegeven voor een pedagogisch doordacht leerplan? Wie het weet mag het zeggen.

Ook in de groepsdiscussies bleek hoe onwennig men nog tegenover

deze problemen, die met het oog op de ontwikkeling van de school van de toekomst van groot belang zijn, staat.

Vragen over de doelstellingen voor het bepalen van de vormingsinhouden en over de uitgangspunten van een nieuw leerplan leidden tot niets.

Een telkens terugkerend onderwerp van gesprek vormde de opleiding van onderwijzers. „Als alle onderwijzers in moderne zin werden opgeleid, zou er dan nog één volgens traditionele methoden willen werken?” aldus luidde ongeveer de vraag van één van de deelnemers. Men zag de kweekschool als de eerst aangewezen kweekplaats van een nieuwe school, maar was vooralsnog niet gerust op het resultaat. En – terecht – trok men het probleem door naar de opleiding van de kweekschoolleraren. Was de eensgezindheid op dit punt meer dan de blijdschap een zondebok gevonden te hebben? Het komt mij voor van wel, al is de benadering van het probleem niet vrij van de profetische simplificatie.

De W.V.O. is vanouds een avant-garde in ons onderwijs. Stonden de pioniers aanvankelijk tegenover een muur van onbegrip, tegenwoordig staat de W.V.O. in zijn opvattingen niet meer alleen. Maar het is er nog ver vandaan – Van Gelder wees er in het begin van de conferentie op – dat „het” Nederlandse onderwijs de resultaten van het vernieuwingsstreven weerspiegelt. Al datgene, wat binnen de W.V.O. vanzelf spreekt, spreekt daarbuiten vaak nog in 't geheel niet. Maar de kans op ontvankelijke oren is thans groter dan een dertigtal jaren geleden. De opleidingsvraag moet breder gesteld worden: hoe wordt het mogelijk, moderne pedagogisch-didactische inzichten zo over te dragen aan de leerkrachten, dat er op de praktijk van het basisonderwijs invloed van uitgaat? Deze vraag is maar ten dele binnen de kweekscholen op te lossen; bovendien omvat zij veel meer dan het leren van nieuwe onderwijs- en samenwerkingsvormen. De Kweekschool heeft, wil zij enigszins in deze taak slagen, behoefte aan scholen, waar het nieuwe onderwijs *zichtbaar* wordt gemaakt.

Dat is niet alleen noodzakelijk voor de opleiding van leerkrachten, maar evenzeer voor de omvorming van de instelling van alle reeds in de scholen werkende leerkrachten. Het komt mij voor, dat nu de theoretische weerstanden tegen een vernieuwing van het onderwijs voor een groot deel zijn verdwenen, en veel van wat door de W.V.O. wordt voorgestaan in brede kring wordt overgenomen (zie het N.O.V.-rapport over nieuwe onderwijsvormen), dit *zichtbaar maken* van de vernieuwing voor de W.V.O. een taak voor de toekomst vormt.

Op deze conferentie heeft men het geprobeerd, met behulp van een

gesloten t.v.-systeem. Daarbij is gebleken, hoe belangrijk de huidige hulpmiddelen bij de overdracht van didactische beginselen kunnen zijn, maar tegelijk, hoe voorzichtig zij moeten worden gebruikt om niet in hun tegendeel te verkeren.

Een Werkverband als de W.V.O. kan een herscholing van de leerkrachten niet op eigen kracht bewerkstelligen.

Nodig is, dat de Overheid de middelen ter beschikking stelt en de mogelijkheden opent die de leerkrachten van onze scholen de gelegenheid geven ten aanzien van hun werk op de hoogte van de tijd te blijven. Nodig is ook, dat de instituten, waar men de leerkrachten opleidt, intensief deelnemen aan de ontwikkeling van een vernieuwd onderwijs. De aanwezigheid op deze conferentie van enkele leraren pedagogiek met een aantal van hun leerlingen was een verheugend teken, maar helaas te incidenteel.

Binnen de W.V.O. blijft ons dan nog de vraag naar de vormingsdoelen, de leerstof en het samenhangende leerplan. Daar kunnen we voorlopig onze handen aan vol hebben, dat is gebleken. De najaarsconferentie van 1966 was een goede conferentie.